

Д.В. Ласкавий

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКА БОРОТЬБА ЗА НАФТУ У ПІВНІЧНІЙ ПЕРСІЇ: КОНЦЕСІЯ ХОШТАРІЇ, 1920 – 1922 рр.

У статті автор дослідив англо-американську боротьбу за нафту у Північній Персії у 1920 – 1922 роках. На основі аналізу архівних джерел доведено, що концесія Хоштарії від самого її початку таїла в собі коріння міжнародних протиріч, які не віддалили, а, навпаки, зблизили позиції Великобританії і США з питання нафтового співробітництва.

Сучасні міжнародні відносини вже не можливо уявити без могутнього англо-американського тандему, такого собі міцного трансатлантичного англосаксонського об'єднання на міждержавному рівні, вплив якого розповсюджується далеко за межі власне самих кордонів Великобританії та США й тим чи іншим чином відчувається у найвіддаленіших куточках світу. Виступаючи єдиним фронтом з усіх актуальних проблем світової політики, обидві країни ніби спираються одна на одну, намагаються спільно використовувати свої здобутки та разом боротися проти суперників, що, зізнаємось, у них виходить дуже непогано.

Однак так було далеко не завжди й історія міжнародних відносин знає часи, коли Вашингтон і Лондон перебували у глобальному протистоянні, своєрідній «холодній війні», яка не раз могла перерости у відкритий конфлікт. І мова йде не про роки американської революції, війну за незалежність чи громадянську війну, а перше десятиліття після Першої світової війни, коли ще недавні віддані союзники США і Великобританія стали непримиренними противниками. Вирішення долі багатостраждальної османської спадщини, формування нової, Версальсько-Вашингтонської, системи міжнародних відносин упродовж 1918 – 1928 років відбувалось на тлі запеклого англо-американського нафтового суперництва, що іноді межувало на грані розриву двосторонніх відносин.

У подіях того часу кореняться витoki багатьох актуальних проблем сучасної світової політики на Середньому Сході, у тому числі питання про доступ до північноіранської нафти, яке ні Уайтхоллу, ні Білому дому не дає спокою уже протягом століття. Цілком вірогідно, що й у майбутньому, коли Іран рано чи пізно відкриє свій нафтовий ринок для світу, боротьба за концесії може в черговий раз ускладнити поки що беззмарне англо-американське партнерство, як це вже було у 1920 – 1922 роках.

Проте у вітчизняній історіографії нема жодної роботи, присвяченої дослідженню впливу нафтового фактора на формування відносин між Великобританією та США у 20-х роках ХХ століття, не кажучи вже про їх боротьбу за колишню російську нафтову концесію на півночі Персії. Не набагато краще ситуація із висвітленням цього питання у сучасній російській історіографії. Про нього згадується лише в одній роботі, порівняно недавно захищеній кандидатській дисертації Г.Н. Валіахметової «Боротьба великих держав і нафтових компаній за іракську нафту (1912 – 1928 рр.)» [1]. Її автор зазначає, що «Стандард ойл» дивилася на концесію у Північній Персії як на крок до співробітництва з Англією у справі експлуатації іракської нафти», але далі цього не йде [1, с. 123]. Хоча це цілком зрозуміло, оскільки Г. Валіахметова зосередила увагу на дослідженні міжнародної боротьби за месопотамську нафту, а не перську.

Що стосується радянської історіографії, то, не дивлячись на доволі багате розмаїття робіт з історії англійської та – значно скромніше – американської зовнішньої політики в Персії, у ній також відсутня спеціальна праця з вивчення англо-американської боротьби

за нафту у Північній Персії на початку 1920-х років, хоча про означені події в окремих працях згадується, і не раз. Так, зокрема у спільній статті А.З. Арабаджяна і Д.С. Рождественської «Еволюція економічних зв'язків США з Іраном», опублікованій у збірнику наукових праць «Близький та Середній Схід: економіка й історія», із 20 сторінок подіям 1921 – 1922 років присвячений лише один абзац [2, с. 4]. У ньому автори зазначають гостроту суперництва американського імперіалізму з англійськими нафтовими монополіями, але наголошують, що надані перським урядом компаніям США нафтові концесії були анульовані у результаті протестів радянського уряду, хоча у той самий час визнають, що «певну роль у цьому зіграла і протидія англійців» [2, с. 4].

Протилежної думки щодо ролі Великобританії у справі протидії спробам США здобути нафтові концесії у Північній Персії дотримується відомий представник англійської історіографії міжнародної боротьби за нафту Р. Фер'є. У першому томі своєї фундаментальної двотомної праці «Історія “Бритіш петролеум”», присвяченій історії становлення та розвитку Англо-перської нафтової компанії у 1901 – 1932 роках, Р. Фер'є, спираючись на архіви компанії та Форін офіс, спробував представити об'єктивну та детальну картину подій 1921 – 1922 років [3, с. 570-580]. Він чи не єдиний з усіх західних дослідників, хто звернув увагу на колишню російську нафтову концесію Хоштарії, навколо якої розгорнулася запекла англо-американська суперечка, зазначивши відсутність джерел з ранньої історії цього підприємства [3, с. 570]. На його думку, боротьба «Стандард ойл оф Нью-Джерсі» і Англо-перської нафтової компанії спочатку між собою, а потім разом проти іншої американської компанії «Сінклейр корпорейшн», яка примудрилася здобути концесію на північноперську нафту, сприяла кращому порозумінню між двома компаніями та урядами у нафтових справах і не тільки щодо Месопотамії [3, с. 580].

Приблизно такої самої думки дотримуються представники американської історіографії, щоправда дивляться на означені події дещо під іншим кутом зору. У 1974 році в журналі «Бізнес Хісторі Ревю» була опублікована стаття М. Хогана, тоді ще шукача докторського ступеню Університету Айова, присвячена дослідженню суперечливого співробітництва між США і Великобританією у сфері нафтового бізнесу у 1918 – 1924 роках, яка й зараз залишається однією з найкращих у своєму роді, хоча й не без певного недоліку [4]. Намагаючись показати у статті усе розмаїття спільних і протилежних інтересів американського й англійського капіталу, автор, окрім Персії і Месопотамії, включив у географічні рамки невеликого дослідження Латинську Америку, чим дещо зменшив об'єм інформації щодо перших двох регіонів. Як результат про концесію Хоштарії він згадує в одному реченні та й то якось поміж іншим, лише зазначивши «спірність» її приналежності [4, с. 188].

Проте загалом Хогану вдалося досягти поставлених цілей. Проаналізувавши різноманітні джерела, у тому числі документи з архіву Державного департаменту Сполучених Штатів, він прийшов до важливого висновку, що єдиною альтернативою англо-американському порозумінню була війна. Виходячи з усвідомлення тієї простої істини, що придбати щось вдасться навряд, а от втратити доведеться точно, правлячі кола обох держав крок за кроком, важко й подовгу, але йшли на зближення. І врешті-решт, як пише М. Хоган, «мрія про усебританську систему й американська мрія про світ відкритих дверей вилилися у англо-американський неформальний дружній союз, встановлений на приватному рівні й оточений міфами освіченого капіталізму і замаскований позаду концесійної боротьби як символу конкуренції» [4, с. 204-205].

Отже, аналіз відомої історіографії, з одного боку, підтвердив важливість обраної для вивчення проблематики, а з іншого – довів її недостатнє розкриття. Таким чином, **метою даної статті** є, спираючись на не використані дослідниками джерела, у тому числі першоджерела з британських та російських архівів, та здобутки історіографії, дослідити

англо-американську боротьбу за нафту у Північній Персії у 1920 – 1922 роках, що розгорнулася навколо колишньої російської концесії Хоштарії, історія якої і справді була справжньою загадкою.

У тому, що, як зазначив Р. Фер'є, жодних записів у британських архівах про отримання Акакієм Хоштарією нафтової концесії на півночі Персії майже не залишилося, не доводиться сумніватися, не тільки зважаючи на дослідницький хист і прискіпливість автора «Історії “Бритіш петролеум”» у вивченні джерел, а й, у першу чергу, після ознайомлення із архівною справою «Концесія А.М. Хоштарії на рудні багатства Північної Персії і колізії інтересів названого концесіонера з інтересами наших залізничних товариств Нобель, Обліково-позикового банку» [5]. Її матеріали, так і не впроваджені до наукового обігу, містять чимало інформації про вплив нафтового фактора на зовнішню політику Росії, перебіг англо-російського суперництва у Персії у 1916 – 1917 роках і певним чином проливають світло на витoki англо-американської суперечки 1921 – 1922 років щодо питання приналежності північноперських нафтових родовищ.

Як показав аналіз документів з названої архівної справи, історія концесії Уільяма Нокса Дарсі 1901 року, засновника Англо-перської нафтової компанії, чия діяльність охоплювала більшу частину Персії, в точності до навпаки повторилася в концесії Акакія Мефодійовича Хоштарії 1917 року, що стало найкращою ілюстрацією спільного і відмінного у зовнішній політиці Росії і Великобританії. Якщо у 1901 – 1902 роках британський уряд доклав великих зусиль, щоб Дарсі отримав концесію, а Росія не домоглася її анулювання, то російський уряд витратив не менше сил, щоб не англійський, а вітчизняний підприємець не отримав концесії на північноперську нафту [5, с. 50-53]. Врешті-решт ціною неймовірних зусиль Хоштарія добився концесії, але, щоб її зберегти, влітку 1917 року під тиском уряду погодився перетворити утворене ним Російсько-перське нафтове товариство, більш відоме як «Рупенто», на таку своєрідну Англо-перську нафтову компанію російського типу, тобто передати підприємство під переважний контроль уряду в особі Міністерства зовнішніх справ [5, 127-127об.]. Цією подією завершився не просто поділ перської нафти, були встановлені нові сфери впливу, межами яких фактично стали концесії Дарсі і Хоштарії. Відповідно $\frac{3}{4}$ території Персії увійшли в сферу Британської імперії, тоді як лише $\frac{1}{4}$ у Російську. Проте історія з питанням приналежності концесії Хоштарії на цьому не лише не закінчилась, а навпаки, тільки розпочалась.

Жовтнева революція та перші кроки більшовицького уряду на зовнішньополітичній арені, спрямовані на оприлюднення таємних договорів і відміну, як тоді було прийнято казати, «кабальних концесій і договорів, нав'язаних царським режимом», змусили замислитися над майбутнім своїх іноземних підприємств багатьох російських концесіонерів, у тому числі А. Хоштарію. Ситуація стала ще більш загрозливою, коли наприкінці 1917 року перський уряд, користуючись кризою влади в Росії, нічого нікому офіційно не пояснюючи, відмінив усі концесії свого північного сусіда, хоча багато їх власників, зокрема Хоштарія, усе ще сподіваючись на краще, продовжували більш-менш вчасно сплачувати податки у шахську скарбницю. Однак, розуміючи, що скоріш за все втримати концесію не вдасться, він на початку 1918 року через одного лондонського брокера спробував нею зацікавити Англо-перську нафтову компанію, але невдало. Через рік Хоштарія ще раз звернувся до представника компанії, на цей раз полковника Уоллеса, який у той час перебував у Персії. Концесіонер виступив з пропозицією передати контрольний пакет акцій «Рупенто» англо-перській компанії, але його ідея не знайшла підтримки у її керуючого директора Чарльза Грінуея. Тим не менш, не втрачаючи надії на краще, наприкінці 1919 року Хоштарія звернувся до британської дипломатичної місії, щоб та допомогла підшукати покупця на його концесію. Проте англійський посланник в Тегерані Персі Кокс, зважаючи на вкрай неспокійну ситуацію у Північній Персії та темне минуле самої концесії, віднісся до звернення підприємця із великою долею скептицизму і горе-концесіонер втретє зазнав невдачі [3, с. 570].

Мабуть, будь-який інший концесіонер, будучи на його місці, вже давно опустив би руки від відчаю, але тільки не Хоштарія. Обійшовши в свій час таких сильних конкурентів, як Нобелі, витримавши тиск вітчизняного Міністерства зовнішніх справ і пройшовши всіма шаблями перської бюрократії, він надто дорого за неї заплатив, у буквальному й переносному розумінні цього слова, щоб так легко її втратити. Не збираючись здаватися, підприємець знов і знов намагається вийти на керівництво Англо-перської нафтової компанії, аби переконати у цінності свого підприємства. Нарешті наприкінці грудня 1919 року одному з його представників у Лондоні, мабуть, не в останню чергу завдяки натякам про відновлення інтересу до концесії з боку «Роял-Датч Шелл», це вдалося. Невдовзі, на початку 1920 року, компанія проінформувала Форін офіс, що «була переконана в її автентичності» та погодилась придбати на неї права у Хоштарії та його «Рупенто». Для її експлуатації 20 травня була сформована «Ноз Пьошн Ойлс Лімітед» з капіталом у 3 мільйони фунтів стерлінгів, 25% акцій якої надали «Рупенто» на чолі з А. Хоштарією [3, с. 571].

Отже, фактично Великобританія через Англо-перську нафтову компанію й афілійовану з нею «Ноз Пьошн Ойлс Лімітед» встановила практично повний контроль над майже усією перською нафтою. Окрім цього, всього місяць потому на конференції Верховної ради Антанти у Сан-Ремо, 24 квітня, таємно від представників інших країн, у першу чергу США, директор департаменту політики та комерції Міністерства зовнішніх справ Франції Філіп Бертело, з одного боку, та директор Його Величності нафтового департаменту професор Джон Кедмен, з іншого боку, підписали меморандум англо-французької нафтової угоди [6, с. 89]. За її умовами Великобританія, за участі Франції, отримала переважне право на експлуатацію нафтових родовищ у Месопотамії. Таким чином, навесні 1920 року практично вся персько-месопотамська нафта опинилася під британським контролем.

Проте далеко не все так добре складалося для Великобританії, як може здатися на перший погляд. Якщо з концесією Дарсі 1901 року, на основі якої діяла Англо-перська нафтова компанія, з юридичної точки зору було все в порядку та мандат на Месопотамію у Великобританії після конференції в Сан-Ремо був уже у руках, то з легітимністю концесії Хоштарії виникли серйозні проблеми, оскільки шахський уряд її вже анулював, а діяльність «Ноз Пьошн Ойлс Лімітед» ще не схвалив. Більше того, нова російська радянська влада, не визнана англійцями, а не персами, рішуче виступила за відміну усіх царських концесій у Персії, що було дуже схвально сприйнято в Тегерані. До того ж повномасштабний початок англійською компанією геологорозвідувальних робіт, нехай і легальних, затримувався через важку політико-економічну ситуацію в Персії в цілому та особливо в Гілянні, одній із північних провінцій, на яку розповсюджувалась дія колишньої концесії і де зріст антибританських настроїв серед населення та різке посилення впливу радянської Росії, були найбільш відчутними та загрозливими. Тобто де-юре північноперська нафта не була ні в чиййй концесії, хоча де-факто належала Англо-перській нафтовій компанії.

Така політична плутанина та юридична казуїстика була на руку іншому претенденту на оволодіння якщо не всією, то принаймні значною частиною нафти Середнього Сходу – США. Для Сполучених Штатів у тих міжнародних обставинах північноперська нафта була поки що чи не єдиною більш-менш легітимною можливістю зачепитися та якось закріпитися у стратегічно важливому нафтоносному регіоні. За інформацією Форін офісу, у середині листопада 1921 року перський посланник у Константинополі цікавився якимось американським адміралом, який опікується питанням доступу до перських нафтових родовищ і з приводу цього вже вступав у контакт з шахським урядом через посланника Німеччини у Тегерані. Трохи пізніше, будучи проінформованим у перському Кабінеті міністрів, що північноперські родовища нафти вже придбані Англо-перською нафтовою компанією, німецький дипломат запропонував виплатити все заплачене цією компанією [7, с. 80].

Під час обговорення даного питання з представником Великобританії у Тегерані Реджинальдом Бріджменом його американський колега Вен Інгерт зазначив, що «факт виплати англійською нафтовою компанією значної суми на потребу концесії Хоштарії сам по собі не є причиною для відмови подати заявку на відвід ділянки для розробки надр, оскільки будь-яка американська група, яка бажає придбати її, готова заплатити яку завгодно суму, вже сплачену за таку важливу концесію» [7, с. 80]. Іншими словами, американці були готові заплатити стільки грошей, скільки потрібно для її придбання. І зайвим доказом того, що слова американського дипломата не лише гра м'язами, стала заява перського прем'єр-міністра у меджлісі 19 листопада. У ній він наголосив, що шахський уряд не визнає концесію Хоштарії законною та вважає її недійсною, оскільки вона ніколи не була ратифікована парламентом. Про це британський посланник одразу телеграфував у Форін офіс. І поки у відомстві лорда Керзона міркували над одвічним питанням «Що робити?», через три дні з місії в Тегерані прийшла ще більш приголомшлива новина. Двадцять другого листопада Бріджмен телеграфував, що цього дня після нетривалих дебатів меджліс схвалив надання «Стандард ойл» нафтової концесії у п'яти північних провінціях (Азербайджані, Гіляні, Астрабаді, Мазендерані та Хорасані) терміном на 50 років і без права передачі її будь-якому уряду чи асоціації [7, с. 80].

Пояснюючи англійському посланнику ситуацію, міністр зовнішніх справ Персії нічого не придумав більш оригінального, як вкотре наголосити на недійсності концесії Хоштарії. Проте, зайнявши таку офіційну позицію, Тегеран нашттовхнувся на протидію з боку Москви, чий уповноважений дипломатичний представник Федір Аронович Ротштейн подав офіційний протест проти концесії. На думку народного комісаріату закордонних справ, висловлену Ротштейном, її надання суперечило існуючим російсько-перським домовленостям. Згідно з ними до моменту ратифікації двостороннього договору, що був укладений ще 26 лютого, всі царські концесії залишалися власністю радянського уряду і, відповідно, нікому не могли бути передані без його згоди. Більше того, надавши «Стандард ойл» фактично концесію Хоштарії, перський уряд порушив одну з головних умов підписаної угоди – зобов'язання не надавати третій державі колишні російські концесії, від яких після ратифікації договору мав відмовитися радянський уряд і на які відтоді не могли претендувати інші [7, с. 80].

До невдоволених діями Персії країн долучилася Франція. Її посланник також висловив свій протест проти американської концесії, про яку не був завчасно попереджений, хоча, як з'ясувалося, вже запропонував перському уряду гроші готівкою за надання французькій компанії експлуатаційних прав на ту саму північноперську нафту [7, с. 80]. Отже, позицію Великобританії в цьому делікатному питанні опосередковано, виходячи з своїх інтересів, підтримали РРФСР і Франція, які таким чином невільно встали на бік британської дипломатії у боротьбі проти американської, але чого було більше від цього Форін офісу – користі або шкоди, поки що залишалось не зрозумілим.

Так, зокрема, Франція, яка, уклавши з Великобританією у квітні 1920 року нафтову угоду, здавалося, зняла всі претензії на безпосереднє оволодіння джерелами перської нафти, за що як компенсацію отримала від Англо-перської нафтової компанії гарантовані 25% її видобутку фактично за собівартістю, як з'ясувалося, за спиною союзника продовжила лінію своєї нафтової дипломатії, спрямовану на отримання концесії у Персії [6, с. 89]. Виходячи з цього, Форін офісу не можна було виключати вірогідності утворення нехай і ситуативного, але через це не менш небезпечного, американо-французького нафтового альянсу. Що стосується РРФСР, то хоча її уповноважений представник і заявив протест проти американської концесії на північноперську нафту, британській місії від цього легше аж ніяк не стало, оскільки Москва зайняла ще більш жорстку позицію проти можливої участі Лондону у цій концесії [7, с. 112].

Зважаючи на таку розстановку сил, Уайтхолл, судячи з аналізу логіки його подальших дій, прийняв єдине правильне рішення – ніж ставати одному проти трьох одразу, краще домовитися зі США і разом боротися із іншими двома суперниками, Францією і особливо радянською Росією, загроза від якої, за повідомленнями нового англійського посланника в Тегерані Персі Лорейна, була більш очевидна та реальна [7, с. 112-113]. Такої самої точки зору дотримувались і у Білому домі, добре розуміючи, що реалізувати північноперську концесію у неспокійному регіоні, оточеному ворожими британськими та радянськими силами, тобто фактично у повній воєнно-політичній блокаді, буде далеко непросто та дуже дорого, якщо взагалі можливо. Також пошуку компромісу сприяла позиція перського уряду. Як телеграфував 28 лютого 1922 року П. Лорейн, у приватній бесіді з ним перський прем'єр-міністр Мушир-ед-Доуле та міністр юстиції Сердар Муаз-зам наголосили, що вітають англо-американську кооперацію та вбачають у цьому засіб протидії Росії [7, с. 112]. Невдовзі, не в останню чергу завдяки їм, між дипломатичними представниками обох великих держав, що вже мали декілька неофіційних зустрічей, на яких хоча висловили готовність піти на взаємні поступки, але кожний залишився при своєму, відбувся конструктивний діалог.

Лід рушив 4 березня. Того дня під час чергової зустрічі американського та британського дипломатів посланник США В. Інгерт заявив, що «опозиція британській участі у концесії зникає і що справжньою причиною непорозумінь була стаття, за якою “Стандард ойл” залишала за собою право відмовитись від цілої концесії», тобто не запитуючи Англо-перську нафтову компанію. За його словами, «він був уповноважений Вашингтоном пояснити, що ця стаття передбачена виключно на випадок, якщо “Стандард ойл” знайде концесію непідходящою пропозицією, про що також уже повідомлено прем'єр-міністру» [7, с. 113]. Американський дипломат також висловив думку, що концесія може бути надана на правах рівної участі обох сторін і тоді вочевидь спірна стаття буде вийнята із договору, а якщо її залишити, то концесія номінально належатиме тільки «Стандард Ойл». Його британський колега П. Лорейн «був схильний оцінювати почуті слова як доказ існування більш сповненого надії становища» [7, с. 113]. Отже, вперше за останні декілька місяців з'явилось бодай найменше сподівання для обох держав і їх компаній знайти вихід із суперечливої ситуації двостороннього пата, коли у боротьбі за концесію Хоштарії жоден із суперників не стільки не хотів наступати або відступати першим, вичікуючи на помилку один одного, скільки просто не був у змозі.

Таким чином, як показав аналіз першоджерел, концесія Хоштарії від самого її початку таїла в собі коріння протиріч, спочатку внутрішніх російських, потім англо-російських, а з 1921 року англо-американських, загострених радянським і французьким втручанням. Юридична казуїстика з правовим статусом як північноперських нафтових родовищ, так і претендентів на їх розробку, спричинена ще діями самого А. Хоштарії та політикою царського уряду у 1916 – 1917 роках, невдовзі ще більш заплутана діями більшовицького та перського урядів і ним самим, призвела до ситуації, коли у 1921 році США, Великобританія та РРФСР вважали його концесію своєю власністю, на яку, як з'ясувалося, поклала око ще й Франція та мала види навіть Німеччина. Взимку 1921 – 1922 років найбільш гостра боротьба розгорнулася між Вашингтоном і Лондоном, чії нафтові компанії «Стандард ойл» і Англо-перська нафтова компанія, підтримані відповідно американською та англійською дипломатіями, обвинуватили одна одну у загарбанні чужої концесії на північноперську нафту. Однак, усупереч очікуванням інших учасників міжнародної боротьби за «спадщину» Хоштарії, у керівництві обох компаній, тісно пов'язаному з правлячими колами своїх держав і під їх впливом, аби не тішити конкурентів та зважаючи на постійно зростаючу взаємозалежність, вирішили спробувати розійтися миром, а не війною.

Проте питання, чим завершилося намічене навесні 1922 року потепління в англо-американських відносинах, є темою вже для окремого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валиахметова Г.Л. Борьба великих держав и нефтяных компаний за иракскую нефть (1912 – 1928 гг.) : дис. ... кандидата ист. наук.: 07.00.03 / Валиахметова Гульнара Ниловна. – Екатеринбург, 1999. – 212 с.
2. Арабаджян А.З. Эволюция экономических связей США с Ираном // Ближний и Средний Восток : сб. науч. трудов / А.З. Арабаджян, Д.С. Рождественская ; [отв. ред. Ю.В. Ганковский]. – М. : Наука, 1983. – С. 3-23.
3. Ferrier R. The History of British Petroleum Company / R. Ferrier. – Cambridge : Cambridge University Press, 1982. – Vol. 1. – P. 570-580.
4. Hogan M. Informal Entente: Public Policy and Private Management in Anglo-American Petroleum Affairs, 1918 – 1924 / M. Hogan // Business History Review. – 1974. – № 48. – P. 187-205.
5. Концессия А.М. Хоштарии на рудные богатства Северной Персии и коллизии интересов названного концессионера с интересами наших железнодорожных обществ Нобель, Учётно-ссудного банка и пр. // Архив внешней политики Российской империи Историко-документального департамента Министерства иностранных дел Российской Федерации. – Ф. 144, оп. 490д (1903 – 1917 гг.), д. 10д. – 1916 г.
6. The Anglo-French Petroleum Agreement and Mesopotamia [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://filestore.nationalarchives.gov.uk/pdfs/large/cab-24-108.pdf>.
7. Foreign countries report. – 30th November 1921 – 8th March 1922. – № 57-64 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://filestore.nationalarchives.gov.uk/pdfs/large/cab-24-155.pdf>.

Д.В. Ласкавий

Англо-американская борьба за нефть в Северной Персии: концессия Хоштарии, 1920 – 1922 гг.

В статье автор исследовал англо-американскую борьбу за нефть в Северной Персии в 1920 – 1922 годах. На основе анализа архивных источников доказано, что концессия Хоштарии с самого её начала таила в себе корни международных противоречий, которые не отдалили, как можно было ожидать, а, наоборот, сблизили позиции Великобритании и США по вопросу нефтяного сотрудничества.

D.V. Laskavyi

Anglo-American Struggle for Oil in the Northern Persia: Khostaria Concession, 1920 – 1922 ys

In the article the author investigated Anglo-American struggle for oil in the northern Persia in 1920 – 1922 ys. On the basis of the analysis of archival sources it is proved that concession of Khostaria from its most beginning concealed in itself roots of the international contradictions which have not kept away as it was possible to expect, and, on the contrary, have pull together positions of Great Britain and the USA concerning oil cooperation.

Стаття надійшла до редакції 05.07.2010.